

Europæisk kirkegårdskultur

Af Elof Westergaard

Provst og formand for Foreningen for Kirkegårdskultur

Den 22.-24. september 2011 afholdtes årsmødet i ASCE (Association of Significant Cemeteries in Europe) i Wien. Foreningen for Kirkegårdskultur er medlem af denne europæiske kirkegårdsforening. Årsmødet indeholdt udover generalforsamlingen en række foredrag samt besøg på byens store kirkegård Zentralfriedhof og den mindre Friedhof Hietzing.

Jeg har tidligere deltaget to gange i ASCE-sammenhæng. Deltagelse i disse årsmøder giver god indsigt i både forskelle og ligheder i kirkegårdskulturen rundt om i Europa. Betingelserne for kirkegårdsdriften er meget forskellig fra land til land. Traditionerne og skikkene varierer. Og landenes vidt forskellige historier afspejler sig naturligvis også i kirkegårdskulturen.

En væsentlig side ved årsmødet i ASCE er, udover fornøjelsen ved at besøge andre steder i Europa, de mange uformelle samtaler med folk fra andre europæiske lande. Disse samtaler og udvekslinger af synspunkter skærper blikket for såvel de fælles problemstillinger i Europa som for de særlige forhold, som gør sig gældende i dansk kirkegårdskultur.

Kirkegården som multikulturelt spejl

Kirkegårdskulturen afspejler altid det givne samfund, og den vidner om synet på liv og død. Nogle af de mest presserende problemstillinger i europæisk kultur og samfundsliv gør sig således også gældende på kirkegårdsområdet. Det gælder spørgsmålene om forholdet mellem individ og fællesskab, individualisme og pluralisme, samt forholdet mellem nation, identitet og religion i et mere multikulturelt og globalpræget samfund. Årsmødet i Wien med foredrag og kirkegårdsbesøg skærpede ens blik for disse spørgsmål.

Jeg finder det personligt vigtigt, at vi på kirkegårdene uanset hvem, der har ansvaret for driften af dem, skærper vores sans for mangfoldighed, samtidig med, at vi værner om kir-

kegården som et fælles rum for samfundets borgere. Øget pluralitet i samfundet må således også gerne afspejle sig på kirkegårdene. Det fordrer plads til større diversitet, men det er samtidig vigtigt, at kirkegården fortsat bliver betragtet som et fælles rum, der beriger vores samfund og kultur. Vores tid fordrer stor lydhørhed for de pårørendes ønsker, men man kan samtidig godt stille krav til godt naboskab, også i døden. Kirkegårdsledelser og bestyrelser skal således i det omfang, det er muligt, søge at imødekomme "brugernes" ønsker, men man skal samtidig have modet til at turde fastholde og udvikle kirkegården som et fælles rum. Det er i dag en stor opgave, som fordrer fleksible løsninger, samt at der fra alle sider bliver udvist stor generøsitet.

Besøget på Wiens Zentralfriedhof var i den sammenhæng en berigende oplevelse. Denne kirkegård bærer præg af byens store historiske betydning som hovedstad i det Østrig-Ungarske rige. Og det er måske netop den mentale arv fra det gamle imperium, som har gjort det let for kirkegårdsledelsen at give plads til kirkegårdens mange grupperinger, forskellige religioner og nationaliteter. Udviklingen på Wien Zentralfriedhof er for mig at se forbilledlig, for så vidt man inden for kirkegårdens samlede areal har fundet plads til afsnit for mange for forskellige trosretninger. Wiens Zentralfriedhof kan således fortsat afspejle hele byen og dens befolkning. Det er en stor værdi, og jeg vil mene, at vi i dansk kirkegårdskultur, i de store byer, godt kan lade os inspirere af en sådan wienerisk løsning.

Årsmøde i ASCE i Wien.
Foto: Ray Bateson.

Farvelrum og nye steder for de døde

Årsmødet i Wien indeholdt en lang række foredrag. Der var interessante indlæg om forskellige europæiske kirkegårde, men vi hørte også foredrag, som i højere grad tog overordnede og mere teoretiske problemstillinger op.

Det absolut mest interessante foredrag var af den italienske arkitekt Luigi Bartolomei. Bartolomei er ansat ved universitet i Bologna. Han pegede i sit foredrag: "The Cult of Memory in Post-secular Cities. Places, Rituals and Architecture" på nogle af de tendenser, som præger moderne europæisk kirkegårdskultur, og han fokuserede i den forbindelse på en række mere uortodokse bygninger, hvis funktion er henholdsvis at tage afsked med samt opbevare de døde.

Bartolomei fortalte først om eksistensen og udviklingen af ikke-konfessionelle afskedsrum i Europa og Nordamerika. Det er bygninger og rum, som ikke er præget af nogen form for religiøse kendetegn. Disse "farewell houses" er hverken

Kvinde med slør, gravminde, Wien Zentralfriedhof.
Foto: Ray Bateson.

kirker eller kapeller. De er bygget udelukkende til den funktion at sige farvel til den døde.

Det kan imidlertid være vanskeligt at undgå de religiøse former. Bartolomei gjorde i sit foredrag skarpt rede for, hvordan man, når religionen og kulturen fjernes som elementer, ofte kun har et æstetisk betragtet goldt udtryk tilbage. Det bliver arkitektur uden den højtid, som man har brug for, når man skal sige farvel til de døde. Bartolomei så derfor gerne brug af mere arkaiske former i den fremtidige udvikling af disse afskedsrum. Bartolomei pegede i den forbindelse på det antikke tempel. Var templet i antikken mødestedet med guderne, så skal tempelpræget i de nye bygninger imidlertid nu tjene individet, stemme dets sind til den sidste afsked.¹

Et andet arkitektonisk nybrud, som Bartolomei viste eksempler på, er begravelseshuse, som kan have form som både hoteller eller industribygninger. Her er tale om nye alternativer til kirkegårdens jord og havet som de sidste hvilesteder. Det var meget tankevækkende at høre om disse nye begravelsespladser og se eksempler på disse bygninger, hvor urnerne kan placeres. Tænk sig efterlivet som et længerevarende hotelophold! På fortsat tur som urne. Der er tale om kirkegårdskultur, som langt overgår min fantasi.

Kirkegårdene som kulturværdier

Ny præsident for ASCE er Lidija Plibersek, Maribor. Hun kommer fra Slovenien, og hun har deltaget i organisationens arbejde gennem en årrække. Lidija Plibersek lægger vægt på, at de europæiske kirkegårde skal ses som betydningsfulde steder til belysning af såvel en lokal, national og europæisk historie. Kirkegårdene er kulturelle seværdigheder, som rummer mange historiske minder samt også ofte betydningsfulde kunstværker.

Lidija Plibersek har de sidste år været engageret i at rejse et fredsmonument i sit hjemland Slovenien. Dette projekt er nu blevet realiseret, og i slutningen af 2011 vil et tilsvarende monument blive rejst i Sarajevo. På generalforsamlingen i Wien fik Lidija Plibersek således overrakt gaver fra bystyret i Sarajevo og fra regeringen i Bosnien-Hercegovina. Et vigtigt fredsskabende arbejde.

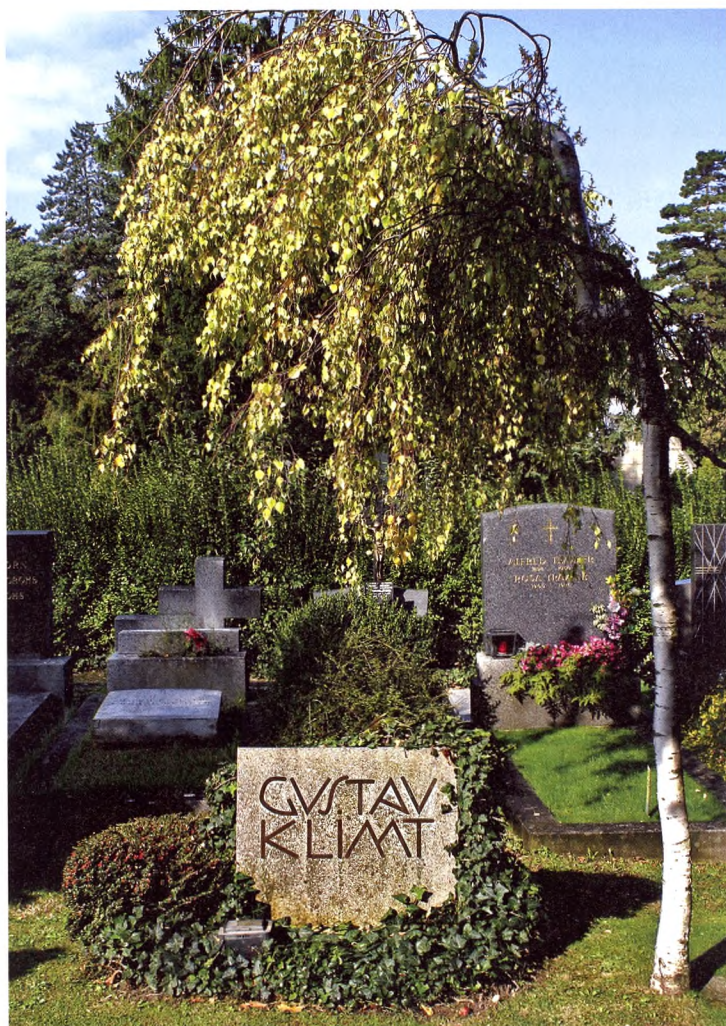
European Cemeteries Route

ASCE har sammen med to andre organisationer virket for udarbejdelsen af en europæisk kirkegårdsroute. Det er et tiltag, hvis sigte er at promovere europæisk kirkegårdskultur i

en turistmæssig sammenhæng. Listen skal gerne indeholde samtlige betydningsfulde kirkegårde i Europa. Pt. er 63 kirkegårde med på ruten, fordelt på 50 byer og 20 lande. En bog er under udgivelse, men det vil dog primært være gennem en netside, at vi som brugere vil kunne finde inspiration til besøg på de mange interessante kirkegårde i Europa. Se www.cemeteriesroute.eu og www.significantcemeteries.org

Note

- 1 Bartolomei: "Farewell rooms are seats for a personalization of death – evidence of personalized escatology". "The decreased religious tension in centemporary society turns the traditional funeral in a pure aesthetic form of death".

Gravsten over Gustav Klimt. Friedhof Hietzing. Foto: Ray Bateson.